

ZICHTBAAR AANWEZIG

Met zomerstormen, bosbranden en fijne vakanties achter de rug gaan we een nieuw schooljaar beginnen. We laten graag weten wat er in het Expertisecentrum LERVO allemaal is gebeurd, en hoe we komende tijd verder bouwen aan een gezamenlijk verhaal voor het vakgebied Levensbeschouwing en religie.

Daar kun je zelf actief aan bijdragen door met je school of lerarenopleiding deel te gaan nemen aan bijeenkomsten en door het programma van LERVO in je eigen curriculum een plek te geven.

Lustrumbijeenkomst expertisecentrum LERVO

Op 6 juni jl. vierden we het eerste lustrum van het expertisecentrum. In 2018 zijn we immers gestart met Taco Visser en Leo van Hoorn als kwartiermakers. Tijdens deze lustrumbijeenkomst, die plaatsvond bij Hogeschool Windesheim, memoreerde **Leo** de avond waarop een naam gekozen moest worden. Met zoveel samenwerkingspartners was dat niet eenvoudig. Hij gebruikte dit moment om aan te geven waar we voortdurend mee te maken hebben: passies, overtuigingen en een gemeenschappelijk belang. Tijdens de bijeenkomst namen we afscheid van Leo, en verwelkomden we **Dick den Bakker** als nieuwe stuurgroepvoorzitter.

Vervolgens werden de opbrengsten van de afgelopen periode symbolisch overhandigd aan vertegenwoordigers van docenten levensbeschouwing, aan schoolleiders en bestuurders van openbaar onderwijs en bijzonder onderwijs (zie foto). Het belang van L&R voor leerlingen in het openbaar onderwijs werd door **Marcel ter Vergert**, rector-bestuurder van de Waardenborch sterk benadrukt en verbonden met burgerschapsvorming. Ook twee vertegenwoordigers van het ministerie van OCW werden bedankt. Met het ministerie en met SLO zijn goede contacten, en dat helpt in het afstemmen van onze koers. Het heeft concreet opgeleverd dat er een vakcode is gemaakt voor het eindexamenvak L&R, die vanaf 2024 door scholen gebruikt kan worden.

Na dit ceremoniële gedeelte kwam **Manuela Kalsky** aan het woord. Zij hield ons een aantal uitdagingen voor de komende tijd voor. Met het oog op alle maatschappelijke veranderingen, de levensbeschouwelijke diversiteit en generatieverschillen was de kernboodschap wel: denk in én/én in plaats van óf/óf. We hebben dialoog nodig en moeten soms ook onze oude denkkaders loslaten en opnieuw bevragen wat de echte vraag is. En dat sluit eigenlijk heel goed aan op wat we vanuit de perspectievenbenadering willen dat leerlingen leren. Maar kunnen we het zelf ook goed genoeg? Manuela benadrukte het belang van zorg en aandacht voor docenten in het VO.

Tenslotte namen we met veel woorden van dank en waardering **afcheid van Leo van Hoorn** en **Ger van der Heijden** (VDLG) als stuurgroepleden. Het goede nieuws is dat de samenwerkende partners er voor hebben gekozen om door te gaan in de komende vijf jaar. Daar haakt nu ook profielorganisatie VGS (reformatorische scholen) bij aan. Zo zien we de toekomst met vertrouwen tegemoet, met een brede coalitie voor goede levensbeschouwelijke educatie voor alle leerlingen in het VO.

VOORTGANG SCHRIJFGROEPEN INSPIRATIEBOEK L&R

Ongeveer 45 docenten, opleiders en wetenschappers schrijven mee aan het Inspiratieboek Levensbeschouwing en Religie, verdeeld over veertien schrijfgroepen. Er wordt geschreven aan de uitwerking van de verschillende perspectieven, en daar komen ook voorbeelden van toepassing in de les bij. 24 november zullen de

vertegenwoordigers van de schrijfgroepen voor een tweede keer bij elkaar komen voor een volgende afstemmingsbijeenkomst, deze keer bij de Universiteit voor Humanistiek.

DRIE SECTIEBIJENKOMSTEN OP VERSCHILLENDE SCHOLEN

Na de online bijeenkomsten in het voorjaar en de werksessies op de VDLG-dag hebben verschillende secties zich gemeld omdat ze willen onderzoeken wat de perspectiefgerichte benadering kan betekenen bij het herijken van hun jaarprogramma en vakvisie. We gingen op bezoek bij het Emmaüs College in Rotterdam en het Twents Carmel College in Hengelo. In bijeenkomsten van ongeveer 2 uur kwamen we tot nieuwe inzichten en een gezamenlijk perspectief (!). Met deze secties gaan we komende maanden verder om te kijken hoe nieuwe inzichten vertaald kunnen worden in praktijken, lesmodules en lesmaterialen. Op die manier ontstaan er ook voorbeelden waar andere scholen weer hun voordeel mee kunnen doen. Voor de komende tijd staan nog afspraken met twee andere scholen. Mocht je ook interesse hebben, laat dat dan even weten! info@lervo.nl.

Wil je met je sectie eerst eens zelf brainstormen, kijk dan eens samen naar het getekende filmpje over de opzet van het [Curriculum L&R](#).

DOCENTENBIJENKOMSTEN IN HET LAND

Komende maanden gaan we het land in om met elkaar te ‘puzzelen met perspectieven’ en ‘lessen en modules maken’ vanuit de uitgangspunten van het landelijk curriculum. Er zijn in samenwerking met de VDLG drie regionale werkbijeenkomsten gepland waar je uit kunt kiezen:

- Vrijdag 13 oktober – Antropia Driebergen
- Vrijdag 19 januari – Dominicaner klooster Zwolle
- Vrijdag 15 maart – Stanislashuis Delft

Het programma is telkens van 10.00 uur tot 16.00 uur. We vragen een bijdrage van €25 in verband met de kosten van de locatie en catering. De bijeenkomsten worden begeleid door Myrthe Kelder en Marcel Elsenaar, en verschillende leden van de curriculumwerkgroep. Je moet je hiervoor [aanmelden](#), en we zullen ook van tevoren informatie sturen over de voorbereiding.

MAANDELIJKSE ONLINE-SESSIES

Een van de doelen van komend jaar is om een aantal Professionele Leergemeenschappen (PLG's) te gaan faciliteren. In zo'n PLG werken docenten en opleiders samen aan het verder ontwikkelen van het gemeenschappelijke verhaal van ons vak, vanuit het samen ontwikkelen van nieuwe modules en werkvormen die aansluiten bij de perspectieven, levensbeschouwelijke tradities en de ethische en maatschappelijke vraagstukken. Een PLG kan gericht zijn op een bepaalde regio, een schooltype of de plek op het rooster die het vakgebied L&R heeft: als vak, of aanhakend bij andere vakken.

Om met elkaar uit te vinden hoe we dit vorm kunnen geven organiseren we om te beginnen een maandelijkse online sessie waarin we elke keer een bepaald element van het curriculum L&R toelichten en uitnodigen om uit te wisselen. Er is veel ruimte om eigen vragen in te brengen, zoals dat ook gebeurde in de sessies die we in het voorjaar hadden.

De eerste is al op **8 september**! Verdere data en thema's vind je op onze website. [Daar kun je je ook aanmelden](#).

DOCENTENMIDDAG IN GRONINGEN

Op woensdag 4 oktober organiseert de RUG een bijeenkomst voor docenten over '**Nieuwe uitdagingen in levensbeschouwelijk onderwijs**'. Vakdidactica Han Bakker (RUG) heeft LERVO uitgenodigd om bij te dragen aan deze middag waarop docenten reflecteren op de rol van de docent godsdienst/religie/levensbeschouwing in een snel veranderende wereld. Welke ontwikkelingen vinden momenteel in ons vakgebied plaats? In een aantal werksessies kun je kennismaken met de perspectiefgerichte benadering van het curriculum. [Meer informatie](#)

KORTE MEDEDELINGEN

- Het ministerie van OCW heeft een nieuwe vakcode gecreëerd voor het vak Levensbeschouwing en Religie. Deze zal vanaf 2024 door scholen gebruikt kunnen worden. Het LERVO-team werkt aan het raamwerk hiervoor.
- De website is voortdurend in ontwikkeling. Mocht je iets zoeken en niet kunnen vinden, laat dat dan even weten via info@lervo.nl. Wil je jouw docentenbijeenkomsten ook via ons bekend maken? We zijn daar ruimte voor aan het maken.

Heb je zelf een goede lessenserie, website, boek, bijeenkomst etc., waarvan je denkt dat dit binnen de visie van LERVO past. Stuur dan een mail naar info@lervo.nl en wie weet wordt jouw initiatief meegenomen in de volgende nieuwsbrief of op de website.

Colofon

De nieuwsbrief van Expertisecentrum LERVO verschijnt ongeveer vier keer per jaar. Je bent vrij om de nieuwsbrief te verspreiden / delen met anderen. Aanmelden voor de nieuwsbrief kan via: info@lervo.nl

Kernteam

Markus Davidsen - projectleider curriculumteam - m.davidsen@hum.leidenuniv.nl

Marcel Elsenaar - projectleider verbinding vo-scholen - melsenaar@verus.nl

Stuurgroep:

Dick den Bakker (voorzitter), Joke van Saane (wo/DGO), Marchien Timmerman (hbo/LOO), Hans Teegelbeckers (profielorganisatie VOS ABB), Berend Kamphuis (profielorganisatie Verus), [vacant] (VDLG)

Partners

